

Cintia Carreira Zafra

ORCID: 0000-0001-5597-250X

University Abat Oliba CEU, Barcelona

Wprowadzenie

Chociaż wydaje się, że koncepcja odporności pojawiła się niedawno w naszym współczesnym społeczeństwie, to jednak odwołuje się ona do jednego z elementów, który w największym stopniu definiuje nas jako gatunek i który umożliwił nam przetrwanie w historii: chodzi o zdolność stawiania czoła przeciwnościom losu i, w pewnym sensie, zdolność powrotu do zdrowia oraz umiejętność przetrwania (Signes 2022). Poczyniono znaczne postępy od czasu pierwszych prób badań podłużnych zarysu tejże koncepcji przeprowadzonych przez Emmy Werner na wyspie Kauai w latach 70. XX wieku oraz późniejszych badań epidemiologicznych z lat 80. XX wieku, które miały na celu zbadanie elementów definiujących tę zdolność. Kilkadziesiąt lat później w badaniach analizowano te procesy i sprawdzano czynniki, których działania mają charakter obronny lub wzmacniający odporność, rozumianą tutaj jako pewna zdolność, która może być rozwijana. Stefan Vanistendael (1999) zidentyfikował dwa elementy tego konstruktu: zdolność przeciwstawienia się zniszczeniu, która pozwala zachować integralność w trudnych okolicznościach lub pod presją, oraz zdolność do pozytywnego reagowania i rozwoju pomimo spotykanych trudności. Odporność rozumiemy zatem jako proces wzmacniania się w obliczu przeciwności losu, co oznacza ich akceptację, a także pozytywne przezwyciężenie, co w konsekwencji prowadzi do rozwoju osobistego. Obecnie jesteśmy świadkami postępu w zastosowaniu tej koncepcji w praktyce, zarówno w ujęciu prewencyjnym, jak i interwencyjnym, niezależnie od perspektywy, z której jest ona traktowana.

Wspieranie odporności w społeczeństwie jest wyzwaniem, przed którym wszyscy jako ludzie stoimy. Obecnie widzimy, jak ważna jest umiejętność powstawania z upadku: to dzięki tej umiejętności ludzkość się rozwija i idzie dalej. W czasach wszechobecnego dzisiaj współzawodnictwa – w społeczeństwach rozproszonych i płynnych (Bauman 2000; Han 2013; Han 2021) – nabycie tej umiejętności jest wręcz konieczne. Przysłowie przypisywane kulturom afrykańskim mówi, że „trzeba całej wioski, żeby wychować dziecko”; cóż, lokalna społeczność czy miasto to nic innego jak podpora odporności dla dzieci, które w nich dorastają, ponieważ wsparcie emocjonalne, jakie od nich otrzymują, motywuje je do bycia lepszymi i do dalszego rozwoju. Więzy emocjonalna między ludźmi doskonale wzmacnia odporność (Bowlby 2014). Wraz z tym wsparciem odnajdujemy także kolejne filary, takie jak pozytywne myślenie, duchowość, wewnętrzny ośrodek kontroli, motywację do walki, zaangażowanie na rzecz innych, poczucie humoru, narrację i autonarrację (Kazmierczak, De Carlos-Buján 2022). Dają one niewyczerpane możliwości uczenia się odporności, dzięki czemu możliwe jest połączenie życia z postawami i narzędziami, które z kolei pozwalają stawiać czoła przeciwnościom losu. W ten sposób bliźni życiowe są niczym więcej niż pięknymi wspomnieniami trudnych czasów, które mogły nas zniszczyć, ale zamiast tego sprawiły, że się rozwinęliśmy.

Nie ma w tym miejscu potrzeby przedstawiania wyczerpującego i głębokiego traktatu omawianej tutaj koncepcji, ponieważ dysponujemy już w tym zakresie badaniami (Cyrulnik, Anaut 2016; Forés, Grané 2011; Puig, Rubio 2011; Rojas Marcos 2010) oraz innymi uznanymi opracowaniami. W tym zeszycie czasopisma „*Studia Paedagogica Ignatiana*” umieściliśmy wartościowe i interdyscyplinarne zestawienie artykułów z różnych dziedzin, takich jak edukacja, psychologia, antropologia, socjologia i historia, które poprzez teorię i praktykę przyczyniają się do wzbogacenia rozumienia pojęcia odporności. W ten sposób dzięki tym tekstom znaczenie koncepcji odporności jest rozpowszechniane w kontekście naukowym. Jest to ważne zwłaszcza dzisiaj, w czasie po pandemii, kiedy zasoby odporności są potrzebne bardziej niż kiedykolwiek, aby poradzić sobie z trudnościami, zarówno codziennymi, jak i tymi głęboko traumatycznymi.

Magdalena Wędzińska w swoim tekście skupia się w kontekście psychoedukacji na potencjale odporności rozumianej jako narzędzie,

które wraz z innymi umiejętnościami społecznymi może przeciwdziałać cyberprzemocy. Katarzyna Jarosz przedstawia strategię kształtowania odporności psychicznej u dzieci i młodzieży w oparciu o koncepcję jakości noetycznych. W kolejnym tekście Margarita Fernández-Romero i Francisco Pardo Fabregat omawiają program nauczania wczesnoszkolnego z perspektywy teorii odporności, biorąc pod uwagę nowe ustawodawstwo edukacyjne w Hiszpanii. Z bardziej antropologicznego i historycznego punktu widzenia Andrzej Tarachała omawia poradnictwo filozoficzne jako narzędzie wspierające ludzką odporność, podczas gdy Sergio Rodríguez-López Ros przedstawia odporność jako cechę leżącą u podstaw założenia Stowarzyszenia Byłych Uczniów Szkół Katolickich (salezjalnie). Również w tym bloku tekstów znajdziemy opracowania z dziedziny socjologii: Roser Serra Florensa analizuje zawartość marki (*brand content*) instytucji edukacyjnych, biorąc pod uwagę narrację o odporności, której one używają w swoich dyskursach, a Yago Lavandeira Amenedo bada wpływ rzeczywistości rozszerzonej (AR) na wspieranie zdolności do odporności w kontekście demencji i zaburzeń funkcji poznawczych.

W dziale „Raporty z badań” Iwona Sikorska, Małgorzata Stępień-Nycz i Marta Białecka omawiają kwestię zrozumienia społecznego u młodzieży na podstawie wniosków, jakie płyną z krótkoterminowego treningu opartego na konwersacji. Natomiast w dziale „Miscellanea” Aleksandra Szczepaniak usiłuje odpowiedzieć na kluczowe pytanie: karać czy wychowywać nieletnich sprawców czynów zabronionych? Na koniec Andrzej Skupień recenzuje książkę wydaną w wydawnictwie Springer, w której badana jest przyszłość uczenia się z wykorzystaniem sztucznej inteligencji (AI).

Mamy nadzieję, że konstruktywne i pozytywne spojrzenie na poruszaną w tym zeszycie tematykę pozwoli tym z Was, którzy są zainteresowani, jeszcze bardziej pogłębić refleksję nad odpornością rozumianą jako siła napędowa rozwoju człowieka, a jednocześnie będzie inspiracją do przemyśleń, rozwoju osobistego i podejmowania nowych badań.

Bibliography

- Bauman Z. (2000). *Liquid Modernity*, Cambridge: Polity Press.
- Bowlby J. (2014). *Vínculos afectivos. Formación, desarrollo y pérdida*, Madrid: Morata.
- Cyrulnik B., Anaut M. (red.) (2016). *¿Por qué la resiliencia? Lo que nos permite reanudar la vida*, Barcelona: Gedisa.
- Forés A., Grané J. (2011). *La resiliencia. Crecer desde la adversidad*, Barcelona: Plataforma.
- Han B.-C. (2013). *La sociedad de la transparencia*, Barcelona: Herder.
- Han B.-C. (2023). *La sociedad paliativa. El dolor hoy*, Barcelona: Herder.
- Kazmierczak M., De Carlos-Buján A. (2022). *Narratividad y otros pilares de resiliencia: un decálogo para la Educación Primaria*, [w:] C. Carreira Zafra, M. Kazmierczak (red.), *Sociedad, literatura y educación: propuestas para el desarrollo de una juventud resiliente*, Barcelona: Octaedro, s. 47–66.
- Puig G., Rubio J.L. (2011). *Manual de resiliencia aplicada*, Barcelona: Gedisa.
- Rodríguez-Ponga R. (2020). *Reflexión sobre el impacto de las palabras*, [w:] C. Carreira Zafra, M. Kazmierczak, M.T. Signes (red.), *Inteligencia y tecnología. Retos y propuestas educativas*, Pamplona: EUNSA, s. 84–91.
- Rojas Marcos L. (2010). *Superar la adversidad. El poder de la resiliencia*, Madrid: Espasa.
- Signes M.T. (2022). *Del arte de aprender al oficio de enseñar: educación y resiliencia. Apertura del curso académico 2022–2023 de la Universitat Abat Oliba CEU*, Barcelona: CEU Ediciones.
- Vanistendael S. (1999). *La resiliencia o el realisme de l'esperança. Ferit, però no vençut*, Barcelona: Claret.

ADRES DO KORESPONDENCJI

Cintia Carreira Zafra
University Abat Oliba CEU, Barcelona
Wydział Komunikacji, Wychowania i Nauk Humanistycznych
e-mail: ccarreiraz@uao.es